

---

tűzeső volt ha-luongban

XUAN VU

Washingtoni idő szerint 1964. augusztus 4-e, éjjel 11 óra volt, amikor Johnson a Fehér Házba kéretett párthíveinek zárt társaságában indulattól fűtött hangon bejelentette, hogy bármennyire is sajnálja hazáját és bármennyire is mélyen átérzi az Amerikára zúdult tragédiát, de az egybegyűlt urak tudomására kell hoznia, hogy az amerikai légierőt ellenséges területek elleni támadásra volt kénytelen küldeni.

Ugyanebben az órában, amikor Hanoiban 1964. augusztus 5-ének déli 11 óra 30 percét írták, az amerikai gépek átlépték a Vietnami Demokratikus Köztársaság csendes-óceáni légiterének határvonalát, és félelmes sebességgel száguldottak a partok irányába.

A Vietnam északi partjainál épült Hon-Gai kikötőváros Bát-Hán nevet viselő parti negyedében délután fél háromkor összeverődtek az emberek, és a csendesedőnek tűnő légitámadásról beszéltek.

— Miért támadtak meg minket az amerikaiak? — kérdezte valaki, de a tömegben sokszor hallatszott hasonló kérdés. A találgatásokat azonban döbbenetet hozó mondat akasztotta meg:

— Gyerünk! Nézzük meg az amerikaiakat!

Ugyan már; a tömeg nevetett, de hiába kérdezték egymástól, hogy hol láthatók itt az amerikaiak, mégiscsak elindultak a part irányába, ahol szorongva taposták egymást, és az elől állók válla fölé nyújtogatták nyakukat; kiáltozás támadt, a tömeg ettől szorosabbra zárkózott, majd amikor a megforduló tengeri szél rájuk fújta a légvédelmi ütegek csípős füstjét, morogni kezdtek, de nem oszlottak szét.

Az óváros régi házaiból különös alakok tűntek elő, mintha Vietnam hosszú történelmének oly bőven termelt katonatemetői küldték volna őket: emberek jöttek, akik rozsdás hegyű, molyrágta tolldíszes lándzsákat és dárdákat cipeltek, azután fényét veszített sokágú alabárdot és megfeketedett, dohányvágáson csorbult kardot. Élükön egy szénporos, izzadt arcú férfi közeledett, és kezében csákányt szorongatott. Igaz, ő nem az óvárosból jött, hanem ellenkező irányból, a bánya felől, de az

óvárosiak a nyomába szegődtek. A férfi idősnek látszott, de a bányászok mind ilyenforma emberek; amikor meghallotta, hogy a parti sokaság az amerikaiakról beszél, könnyedén felkapaszkodott egy sárga törzsű fára, tenyerét a szeméhez emelte, és önkéntelenül a Bái-Tho hegyek feletti égboltot kémlelte. Az égbolt üres volt. Ekkor észrevette, hogy a tömegből néhányan rajta nevetnek, és odakiáltotta egyiküknek:

— Könnyen nevelsz, fiú! Lenne olyan szemed, mint nekem, akkor te sem nevetnél!... Miért?... Te talán látsz valamit?

A megszólított fiatalember ingerkedve válaszolt:

— Csak keresse, papa, őket az égbolton! Szorgalmasan! Mi addig megnézzük azt, aki a földön van!

A bányász kimeresztette a szemét, majd lemászott a fáról, és olyasfélét dörmögött, hogy vele ne komolytalankodjanak, mert ő mindjárt megmutatja, ő ért hozzá, ő tudja, hogy ha légítamadás van, akkor nem lehetnek a földön. A fiatalember a szemébe nevetett, bár tisztességesebb hangon válaszolt, de némi kioktató hangnemmel mondta, hogy az úgy történt, hogy találatot kapott az egyik gép, a pilóta meg ejtőernyővel kiugrott; a bányászt bosszantotta, hogy a fiú elfogadható magyarázatot mondott, megkérdezte, hogy akkor hol van a pilóta, de amikor azt válaszolták neki, hogy erre hozzák, akkor kíváncsisága elfeledtette vele a fiatalembert, és a jelzett irányba fordult.

A pilóta valóban ott jött a kísérők között; riadtan méregette a zsi-bongó tömeget, mely közeledtükre mindenhol elhallgatott, és utat nyitott, közben vágyakozó pillantásokat küldött a városon túl magasodó hegyek irányába, amelyek mögött társai továbbrepülhettek. Egyik lába megsérült, ezt bicegve húzta minden lépéskor, arcán zúzódás látszott: a sziklás part nyomai. Valamit mondott, de a kísérők nem tudtak angolul, és tanácstalanul néztek egymásra, erre zsebébe nyúlt, és egy ezüstös pénzdarabot vett elő. A tömeg közelebb húzódott, és kíváncsian találgatta, hogy mit akarhat. Valaki azt mondotta, hátha éhes, és mert másra nem gondolhattak, mindannyian egyetértettek vele. Rákiabáltak egy kislányra, aki beszaladt egy közeli házba, majd kendőbe bugyolált tésztaival jött vissza. Lehet, hogy az amerikai nem is volt éhes, de elfogadta a tésztát, és kezet nyújtott a kislánynak.

Olyan egyszerű volt mindez, és olyan természetes. Abban a pillanatban a báméskodók közül senkinek az agyában sem fordulhatott meg, hogy ez az ember az imént még felettük repült a gépével és az ő bombái ölték meg azokat, akik idelent meghaltak; és bizonyára érdekes lenne megtudni, hogy abban a pillanatban az amerikai gondolt-e arra, hogy nem előbb, jóval előbb kellett volna kezet fognia az itteni emberekkel?

Később előkerültek az újságírók is, ők tudtak angolul, és lejegyezték a pilóta első szavait:

— Az önök légvédelmének találatai okozták gépem pusztulását — mondotta a cikkekből közismertté vált mondatait. — A gép berendezései használhatatlanná váltak, és zuhanni kezdett. Nem tehettem mást, mint katapultáltam magam...

A Ha-Luong-tengeröböl környékén lévő valamennyi város és falu lakója egyöntetűen azt mondja, hogy 1964. augusztus 5-ének dele a legszébb nyári dél volt, melyet életükben megérhettek, és evvel gonosz tréfát űzött az időjárás. A víz csendes volt és mozdulatlan, még zöldebb és még kékebb volt, mint máskor, és csodálatos báránnyelűk telepedtek a nyújtózkodó hegycsúcsok köré. Meleg volt, és a halászhajók behúzódtak az árnyékokat adó sziklazátványok mögé, a halászok lustálkodva lézengtek a fedélzeten, teát főztek, vagy a szigonyral ejtett halakból piszmogták ki a beakadt szigonyhegyeket.

A Ha-Luong-öböl vidékén mindenkit elálmósított vagy a részegség módján megszárdított a mereven mozdulatlan víz és a napsütés látványa.

És közben már dolgozott egy gépezet: a Vietnami Néphadsereg modern gépezete; igaz, csak éppen hogy elindult, de már dolgozott. Az „A/2” jelzésű ellenőrzési pont rádióközpontjában az ügyeletes tiszt fülhallgatójában megszólalt az egyik lokátorállomás hangja, és jelentette, hogy ilyen és ilyen koordináták alatt repülőgép-kötélék közeledik a vietnami légitér felé és a kötélek nyolc gépből áll; alig néhány másodperc múlva jelentkezett a következő lokátorállomás, és jelezte, hogy ilyen meg ilyen koordináták alatt a nyolctagú kötélek berepült a parthoz közel eső szektorba; a következő másodpercben érkező jelentés kizárta, hogy eltévedt repülőkről lenne szó: a gépek nyílegyenesen a part felé jönnek, és harci alakzatban vannak. A gépezet következő fokozatra váltott, az ügyeletes tiszt gégemikrofonjába kapcsolta a légvédelmi központot, bementa a gépek közeledési irányát, és meghatározta a zónát, melyben már tüzet kell nyitni rájuk.

A légvédelmi központ már közvetlenül a partvédelem ütegparancsnokaihoz kapcsolta az utasítást, és ahogy a tűzparancs szétszaladt a telefonvonalakon vagy a katonai rádiók hullámhosszain, a modern hadigépezet már majdnem teljes sebességgel dolgozott, és csak az utolsó fokozat volt hátra.

Az ütegparancsnokok harci készségbe helyezték a lövegeket, és talán másodperc sem telt el, mire hallani lehetett a közeledő gépek süvítő hangját, majd vezényszavakat kiabáltak, a csövek a gépek irányába fordultak, majd mint égre nyúló mutatóujjak követték mozgásukat. Azután elkezdődött a dübörgés, és a modern háborús gépezet működése teljessé vált: a légvédelmi tüzérek lőtték a gépeket, ugyanakkor hallották, amint a gépekről kilőtt rakéták közelben, távolban becsapódnak és ezek a becsapódások szívükbe markoltak. A tüzérek lövedékei a levegőben robbantak, és a robbanások nyomán született füstvirágok egyre sűrűbben borították be az eget; a repülőkről kilőtt rakéták azután az ütegek ellen fordultak, becsapódásaik füstje elfogta a figyelők kilátását, és nehezen vették észre, hogy az égen villogó gépek közül az egyik mögött vékony fekete csík jelenik meg, majd ezt a csíkot végighúzza az égen, közben a csík vastagodik, és közeledik a tengerhez, de mielőtt elérte volna a vizet, már a zuhanó gépből kicsapó lángok húzták ezt a füstcsíkot.

Valahol a gép mögött fekete tárgy kalimpált a levegőben, mely fölött kis fehér foltocska jelent meg, és olybá tűnt, mintha apró felhőcske született volna, mely nem kedveli a hegycsúcsok magasságát, mint társai, hanem hulló falevélhez hasonlóan himbálózik alá a mélybe. A figyelők

jelentését tizennégy óra és harminc percre jegyezték, ötven perccel később, mint ahogy a háborús gépezet megindult.

Lelőtt ellenséges gép a háborús gépezet működésének első ötven percében, ez szép eredmény, tüzeink érdeme, hadseregünk háborús gépezetének érdeme, de Vietnamban nemcsak ez a gépezet harcolt. Soha többé nem fogom elfelejteni azokat a furcsa óvárosiakat, akik feltúrták lomtáiraikat, és utcára hurcolták a kacatokat: kardokat, szigonyokat, melyekkel tán nagyapáik, úkapáik hadakozhattak egykoron. Mert csoda történt ebben a háborúban: újra fegyverré változtak a kacatok, és a megbecsült vagy feleslegesnek ítélt emlék, az öreg kard, melyet nem egy háztartásban konyhaeszközzé degradáltak a háziasszonyok, újra fegyverré változott, újra úgy, mint régen.

Így történt ez már a háború első ötven percében is, így történt, amikor a lelőtt pilótát elfogták.

A pilóta ejtőernyőjével leereszkedett a vízre, de nem süllyedt el, mert felfújható mellénye fenntartotta. Körülnézett, és a sziklazátonyokat méregette: vajon elúszhat-e odáig, és ha igen, megbújhat-e rajtuk? Azonban nem volt szerencséje, az egyik halászhajó túlságosan közel volt hozzá, meglátták a fedélzetéről. Újabb szellő szaladt végig a vízen, és megmozdította a hajó vitorláit; ettől balsejtelem támadt az amerikaiban, és balsejtelve azonnal beigazolódott, önkéntes milicisták jelentek meg a hajó orrában, megtámasztott könyökkel rászégezték puskájukat, majd mögöttük megjelent egy öreg halász, és övéből kihúzta kardját. A kard pengéje fakó volt, csak friss, konyhakésekre jellemző durva fenés nyomai villogtak rajta.

A hajó végében a halász fia ült, ő tartotta a kormányrudat és ölében egy szalaggal díszített, háromágú szigonyt fektetett keresztbe: a vietnami parasztháborúkhöz csatlakozó halászok és matrózok eme hagyományos fegyverét. A szellő hol végigszaladt a vízen, hol eltűnt, a hajó csak lassan manőverezhetett arra a helyre, ahol az amerikai libegett, de a milicisták már messziről kiabáltak feléje, feltehetően azt, hogy adja meg magát; ennek a felszólításnak azután szemmel láthatóan engedelmeskedett. Mit is tehetett volna? Ússzon hazáig Kaliforniába? Vagy bukjon le a víz alá? Ugyan! Egyik lehetőség nevetségesebb, mint a másik, a pilóta nem is latolgatta őket.

Végre melléje ért a vitorlás, és a milicisták puskái nekiütődtek a hátahoz. Mielőtt azonban kihúzták volna, az egyik milicista észrevette, hogy a pilóta néhány felszerelése ott úszik a közelben; fontosnak vélhette a parafára szerelt katonai holmit, csáklját kért a halásztól, és társával ezek kiemelésébe fogott; a pilóta a halászra maradt.

Az öreg meglóbálta a kardját, és intett a pilótának, hogy másszon fel a hajóra, a halász fia azonban látta, hogy ezt úgysem tudja megtenni, előreszaladt a hajó orrába, kihajolt, és jó erősen megmarkolva az egyenruha egyik szíját, nagy nehezen besegítette a hajóba. Az amerikaiak leültették, az egyik milicista meg szólt a halásznak, hogy kötözze meg a kezeit; erre az öreg visszadugta a kardját.

Nem, több szerep nem jutott az öreg fegyvernek, hisz nem is juthatott. Az öreg fegyver annyit tett, hogy megvillant a pilótát elfogó halász kezében; de volt valami jelképes ebben a villanásnyi szerepben, jelképes, mert fénye úgy villant, mint a régi vietnami, történelmi háborúk emléke ebben a maiban.

Még meg sem köthette a pilóta kezét, amikor egyre közelebről berregtek a parti őrség motoros naszádjai, a motorosok valóságos gyülekezőt tartottak a vitorlás körül, úgy látszik, a parancsnokok nem győzhették le kíváncsiságukat. Ezen utóbbi feltételezést látszik igazolni, hogy a naszádokon szolgáló tisztek és matrózok fittyet hányva a harci helyzetnek, valamennyien hajóik orrán tolongtak, és már messziről kiabáltak:

— Mutassátok az amerikaiakat!

Néhány motoros tiszteletkört írt le a vitorlás körül, hogy fedélzetéről jobban láthassák a pilótát, azután megunták, és a közelben becsapódott repülőgép roncsaihoz mentek, mert a gép kormányfelülete kiállt a vízből. A roncs környékén alkatrészek úszkáltak, és mert a roncs belsejében még a víz alatt is éghetett valami, sisszörgő gőzfelhő tört fel a mélyből. Színes foltokban benzin úszott az apró hullámokon, és a kiálló roncsdarabon számtalan pernyés szélű lyuk tátongott, mintegy kiegészítve az Egyesült Államok felségjelére festett amúgy is sok fehér csillagot.

Az egyik naszád parancsnoka szócsövet emelt, és rákiabált a bámészkodókkal teli többi hajóra:

— Figyelem! Megfigyelőink jelentése szerint még egy gép esett a tengerbe, helyét még nem derítettük fel! Pilótája akár a hátunk mögötti sziklazátonyon is megbújhat, a gyülekezés nem biztonságos! Oszlojanak szét, és folytassák a keresést!

A matrózok fejüket csóválták, a tisztek parancsokat osztogattak, és a fedélzetek lassan kiürültek, majd erősebben berregtek a motorok, és a hajók elszéledtek a tengerből zátonyai között. Az egyik hajó fedélzetére vette az amerikaiakat, aki bediktálta nevét a vietnami tengerésztisztnak; Alvaresnek hívták és igen lehangolt volt, és halálsápadt arccal meredt a turisták által olyannyira csodált Ha-Luong-öböl vidékére. Csak akkor mozdult meg, amikor a naszád befutott Hon-Gai kikötőjébe, és észrevette, hogy a parton újságírók, fotóriporterek és filmesek tolongnak, és megértette, hogy ez a lármás csoport rá vár.

Ahogy partra lépett, leszegte a fejét, így sisakja eltakarta arcát; a fényképezők egymást taposták, hogy leguggolva lefényképezhessék az arcát, de nem sikerült nekik. Az egyik tengerész észrevette, hogy az amerikai biceg, eléje állt, és vitatkozni kezdett az újságírókkal, hogy elég legyen, hagyják békén a foglyot; az újságírók morogtak, de ha vonakodva is, odébbálltak. Később persze ismét előkerültek.

Kár, hogy az újságírók lármája miatt senkinek nem jutott eszébe másmilyen indokkal biztatni a pilótát, hogy emelje fel a fejét. Meg kellett volna kérni: nézze meg, errefelé is ugyanúgy süt a nap, mint házában, és mégis bombákat dobott ide, nézze meg az általa felszakított vasúti síneket, lássa a tengerbe dobott bombáktól döglött halak tömegét, melyek tetemei sűrűn fehérlenek a part mentén; a hal az itteni emberek eledele; de nézze meg azt az asszonyt is, akit már nem bánt többé az éhség: a vietnami háború első polgári halottját, azt a munkásnőt, akit egy komp fedélzetén sebzett halálra egy szilánk, és akinek holttestét épp akkor emelték ki a vízből, nem messze, a kikötő egyik mólójánál. Négy árva maradt utána.

Négy árva. Igen, a háború első napján a Hon-Gai bányavállalat napközi otthonában törték a fejüket, hogyan mondják meg a gyerekeknek,

hogy édesanyjuk meghalt, és ez szívfacsaró volt; igaz szívfacsaró az is, hogy az óceán túlsó partján, Amerikában szintén kézbesítettek evvel a dátummal halotti értesítést, de mit tehattunk? Vajon mi mentünk bombázni Amerikába, vagy ők jöttek minket bombázni? Mi nem tehattunk mást, mint védjük hazánkat, de ők mást is tehettek volna! És ez nagy különbség!

•

E. Alvares hadnagyot a Bát-Hán kikötőnegyeden keresztül a tenger felé ömlő Bach-Dang folyó partjára vitték, majd kompra tették, és a Kissárkány nevet viselő kerület parancsnokságára kísérték. Nem sokkal azután, hogy sántikáló alakja eltűnt a sikátorok mélyén, a Ha-Luong-tengeröböl sziklái között egy óriási hajó felszedte horgonyát. A hajó idegen szállítógőzös volt, és talán tíz perccel a támadás megkezdése előtt futhatott ki a bányavállalat saját dokkjából, ahol szemet rakodott mostanáig, de amikor megjelentek a támadó gépek, nem kockáztatta, hogy kifusson a nyílt tengerre is, hanem behúzódott az emeletmagas sziklaszirtek közé.

A külföldi kapitány és a vietnami révkalauz fennmaradt a parancsnoki hídon, és onnan szemlélte a légi csatát; szótlanok voltak, amíg a bombázás és lövöldözés tartott, legfeljebb hümmögtek vagy sóhajtoztak. Amikor a bombázás abbamaradt és néma csend borult az öbölre, a kapitány megszorította a révkalauz vállát, azután bátorítóan hátra csapta.

A révkalauz arca komor maradt, és szorongva nézte végig a Ha-Luong-öböl vidékét. Olyasfélét gondolhatott, mint azok a régi kívándorlók, akik utoljára látták e tájat, és abban a pillanatban értették meg, mennyire csodálatos, mennyire csodaszép itt minden.

És mennyi varázslattal teli ez a föld: mintha boszorkányos erő eleven örökké változtatta volna a tengerből kiálló sziklazátonyokat, akik élnek és gondolkodnak. Ezek a sziklából született eleven örök kiengedtek a távozó hajót, és utat nyitottak minden jó szándékú érkezőnek, de ellenálltak az amerikai gépeknek, védték, óvták lövéseik elől a halászhajókat és a parti településeket; és ha kellett, meghaltak a hazáért. Igen, Ha-Luong megelevenedett szikla-örei már a háború első napján ugyanúgy megtanultak meghalni, mint hazánk hús-vér harcosai. A révkalauz is akkor fedezte fel ezt, amikor az idegen kapitány többször fel-emelte messzelátóját, hogy számba vegye a hajó útjába eső zátonyokat, és térképén bekarikázza azokat, melyek mellett már elhaladtak; és valami nem sikerült ebben a számolásban. Nem először járt itt ez a kapitány, jól ismerte a kikötő körülményeit, ezért nem titkolt csodálkozással mutatott térképén néhány be nem karikázott zátony helyére:

— Eltévedtünk, kalauz? Nézze, nem egyezik az útvonal és a térkép!

A révkalauz tudta, hogy jó helyen hajóznak, megjegyezte magának a hiányzó sziklák számát, de gyengének érezte magát ahhoz, hogy a külföldi tengerészek előtt javítsa ki saját térképét. Nem akart magyarázkodni a meghalt sziklákról, a szomorú varázslatról, hogy lám, az életelen kövek azért elevenedtek meg, hogy meghalhassanak Vietnamért, mert ugye csak az halhat meg igazán, ami eleven, aminek élete van.

Talán meg sem értenék ezt a távoli hajósok, talán zavaros beszédnek vélnék, ha elmondaná azt, amit e zátonyokról érez. Inkább megvonta a vállát, és megjegyezte, hogy lehet, nem vette észre, amikor elhajóztak mellettük; azután másra terelte a szót, és rábeszélte a külföldi kapitányt, hogy nézze inkább a gyöngyhalászokat, akik különös munkába fogtak. A vizen úszó benzinfoltokat keresték, mert azok közelében gyanították a lezuhant és elsüllyedt ellenséges gépek roncsait.

A kapitány tréfára fogta:

— Kalauz! Akkor itt új zátonyok vannak, melyeket ki kell kerülünk!

A kalauz bölintott, de nem volt kedve nevetni: ezek az új zátonyok nem oszlatták el előbbi meghatottságát, melyet a meghalt kősziklák miatt érzett. Visszasírta azokat, és lemondott volna ezekről. Nem tudott másra gondolni, mint arra, hogy varázslat történt, amikor meghaltak a hazai zátonyok; délután az óvárosban feltámadt a vietnami múlt, maga az egész vietnami történelem, azután különös segíteni akarás érzése szállt meg vadidegen embereket, hogy támogassák a mai halottak életben maradt hozzátartozóit; mindez varázslat volt, csoda volt, melyet csak betetőzött, hogy meghaltak Vietnámért a hazai sziklazátonyok is.

Erre gondolt, amikor a hajó egy kisebb sziget mellett húzott el, a sziget falán mohától és futónövényektől belepett kőtábla látszott. Mind a ketten ránéztek, és eszükbe jutott az ismert felirat, melyet tíz éve vésetett oda Custer amerikai tengernagy annak az emlékére, hogy a vietnami francia hadsereg megsegítésére ide érkezett az amerikai hadiflotta, és a szöveg azt bizonygatta, hogy nem ellenséges érülettel jöttek.

— Lám, mit írtak ide — mondotta a kapitány —, azután itt ez a mai nap...

Pár szót váltottak az amerikaiakról, példálóztak a Szabadság-szoborról is, hogy lám, itt a Ha-Luong-öbölben evvel a felirattal vésték rá az első könnyecppet; a révkalauz arra gondolt, hogy minden elpusztított szikla is újabb és újabb könnyecppet faragott a nagy szoborra, de azután igazat adott a kapitánynak, amikor azt mondotta, hogy a szobor arcán az igazi könnyeket az értelmetlenül kioltott emberéletek emléke üti. Igazat adott neki, és reményét fejezte ki, hogy egyszer majd lemossák onnan azokat a könnyecppeket.

A hajó kiért a révkalauz zónájából, és amikor feltűnt a parti őrség naszádja, hogy visszavigye a partra, kezét fogtak egymással. Kézfogásuk nevetségesnek látszott, hisz a kapitány hórihorgas szőke európai volt, a révkalauz meg alacsony, mint általában a mi fajtánk, de búcsújuk mosolya egyformán bizakodó volt, és ez feledtette termeteik mulatságos különbségét. Bizakodóan nevettek, hát hogy is ne, hisz tűzesőt éltek át a gyönyörű Ha-Luong-öbölben, és az öböl vidéke megmutatta varázslatos hatalmát, mellyel ellenállt a tűzesőnek, mellyel az óvárosiak képében feltámasztotta Vietnam régi hősi halottait, és mellyel az utánuk jövők képében újra és újra fel fog támasztani mindenkit, aki életét adja ezért a földért.

*A novella kínai változatából fordította
Herzum Péter*

Indokínában most ért véget egy háború, és a beköszöntő béke remélhetően elcsendesíti a csatatereket, de bizonyára elcsendesíti a világ különböző városainak tüntetésektől hangos utcáit is. Vietnam neve kissé jelszóvá zsugorodott a különböző megmozdulások zászlain, és mintha elfeledkeztek volna az eleven emberekkel teli országról, és mintha elfeledkeztek volna magáról a vietnami emberről. A Vietnamból érkezett haditudósítások várhatóan eltűnnek az újságok lapjairól, és helyet adnak a fordítóknak, akik a vietnami alkotásokból megszólaló vietnami vox humana-ból az aktuális igényű írásokon túlmutató egyetemeset kísérlik meg elhozni és átültetni saját nyelvterületük talajába.

Nekünk, európaiaknak csupán újsághír volt az az 1964-es incidens, ott a Ha-Luong-öbölben (melynek szép nevét oly gyakran fordítják, és a Leszálló Sárkány öblének nevezik), és az ezt követő háború ok és indok a különböző kommentárok írására, de a vietnami írónak átélt esemény, mely telve van az eseményben vele együtt részt vett emberek rezdüléseinek, kitéréseinek emlékével. *Xuan Vu* novellája erről a Ha-Luong öbölben történt napról szól, és ezért szeretném bemutatni.

A mű eredeti címe: *Bao lua o Ha-Luong*. Fordításom alapjául az a kínai nyelvű változata szolgált, mely Hanoi-ban, a Vietnami Idegennyelvű Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot a „Hiányzik az irányzó tüzér” — *Mei-jou pien-hao-ti pao-sou* című novelláskötetben. A kínai szövegváltozat fordítójának nevét nem tüntetik fel, így következtethetünk arra is, hogy maga a szerző volt egyszemélyben a fordító is, ami nem ritka jelenség Vietnam irodalmi életében; feltüntetjük viszont a novella születésének pontos dátumát, ami jelen esetben azért fontos, mert megtudjuk, hogy *Xuan Vu* még 1964 augusztusában írta, tehát abban a hónapban, amikor Ha-Luongra zúdult a háború kezdetét jelző tüzeső. Ez a gyorsaság bizonyos riporterri magatartásról árulkodik, ami nem véletlen, mert *Xuan Vu* újságíróból vált íróvá, sőt, írói tevékenysége mellett jelenleg is folytatja eredeti hivatását, a háborúban haditudósító volt a *Van Nghe Quan Doi* („A Hadsereg Irodalma és Művészete”) című lapnál. Életrajzi adatait egyetlen irodalmi lexikonban sem találtam meg, de egy önéletrajzi írásából a negyedik „ikszét” járó férfire tudok következtetni. Első tudósításait a franciák elleni háború idején írta, a rövid béke éveiben jelentek meg első kisregényei és ifjúsági elbeszélései, majd az 1964-től újra kezdődő háború visszaszolgáltatta a haditudósításhoz, illetve a háborús háttérrel minden napjairól szóló novellák írásához.

Írásairól összefoglaló jelzőként azt mondhatom, hogy: lírai riportázs valamennyi.

A lírai riportázs jelzője lehet, hogy *Xuan Vu* sajátja, de a zurnalisztikai törekvés jelenléte már az egész mai vietnami irodalom jellemzője; sőt, bizonyos fókig jellemző törekvés Kína és Korea mai irodalmára is. A klasszikus orientalisztikával foglalkozó irodalmárok elismerik ugyan e zurnalisztikai jelenlét tényét, de idegenkednek tőle, és arra való hivatkozással, hogy merőben különbözik a hagyományos távol-keleti literátori világtól, mint attól idegen test hajtásait mellőzik, és nem fordítják. Nem osztom a véleményüket, igaz, nem vagyok orientalisztikus, filmes vagyok, és szakterületem a kínai kultúrkör vonzásába tartozó filmművészeti, valamint ezekhez kapcsolódó színházművészeti kérdések kutatása. Ha erről a területről közelítem meg a mai vietnami (valamint kínai és koreai) irodalmat, nem látom azt az állítólagosan idegen testet körülhatároló különbséget, mely közötté és a klasszikus kínai irodalom között lenne. Nem akarok okot adni azoknak, akik szakmai sovizizmussal vádolnának, és nem bocsátkozom az utolsó két évtized kínai, koreai és vietnami filmtörténetének taglalásába, de tényként fogom fel, hogy ezekben az országokban a filmművészet igen erős hatással, sőt, befolyásoló

hatással volt az irodalomra. Mivel a kínai, koreai és vietnami filmművészet a népi színházművészetben mint éltető talajban gyökerezett, nem tartom helyén való dolognak, hogy ezen filmművészet hatására formálódó irodalmat elszakítottan vizsgáljuk a klasszikus kínai irodalmi gyökerektől.

Az említett országok kultúrtörténetét a második világháborút követő évekig súlyos teherként nyomta a borzalmas méretű írástudatlanság, mely a lakosság tetemes százalékát kizárta az írott szellemi termékek élvezéséből. Értelmezhető, hogy ebben a helyzetben különös súlyt kapott a rögtönzésekre hajlamos népi, paraszti vándor színjátszás (mint Kínában a *jang-ko* stílus, Vietnamban a *hat-tuong* és a *hat-cheo* stílus, mely műsorait aktuális utalásokkal teli betétekkel fűszerezte meg, így a hagyományos népi előadóművészet nyelvén tudósított a világban megesezt dolgokról, de hagyományos formáit megtartva a kínai, koreai és vietnami parasztság testéből táplálkozó művészet maradt. E törekvéshöz kapcsolódott a nagy partizánháborúk idején születő filmművészet is, mely először a hadi filmhíradók formájában jelentkezett, majd úgy tette első lépéseit a játékfilm felé, hogy a népi színjátszás vándorszínészeivel eredeti helyszíneken felvett jeleneteit az eredeti eseményekről szóló filmhíradó tudósításaival keverte. Ezekben az években biztató sikerrel jelent meg a népi előadóművészet és a film-zsurnalisztika ötvözetéből születő ázsiai filmművészeti stílus. A sikeres stílusötvözetek mindig nagyobb hatást gyakoroltak a környező művészeti világra, mint a homogén stílusok, így evvel is indokolhatnám, hogy ezekben az országokban miért volt erős a filmművészetnek, illetve a tőle elválaszthatatlan népi színházművészetnek az irodalomra gyakorolt hatása, de e hatás erősségére sokkal konkrétabb magyarázatot ad az ázsiai országok filmográfiai irodalma, melyből megtudhatjuk, hogy az írók nagy része rendezőként, forgatókönyvíróként vagy művészeti tanácsadóként személyesen is rendszeresen részt vett a filmművészeti életben.

Ha az itt bemutatott Xuan Vu-novellát a filmművészeti hatás ismeretében fogom fel, világosan elkülöníthetők benne azok a részletek, melyek szinte a híradófilmesek látásmódjával rögzítik az első bombatámadás napjának eseményeit, és azok a lírai filmkommentárok, melyek a népi színjátszás előadásában gyakori magyarázatokat a filmfeldolgozások alkalmával kísérték. Song Ban neves vietnami színházkutató megállapítja, hogy a *hat-tuong* nevet viselő népi előadói stílus szöveggönyveiben a verses szöveget prózai betétek szakítják meg, melyek magyarázatot tartalmaznak a körülményekre és eseményekre vonatkozóan, ezeket a betéteket nevezték *hat-tuong*nak, és tőlük kapta nevét az egész színházi műfaj. A verses részek további két részre oszlanak: a *hat-bacna*, a heroikus hangulatú *északi dalra*, és a *hat-namra*, a mélabús hangulattú *déli dalra*. Ha nem is mondok többet ennél a Song Ban-hivatkozásnál, bizonyos vagyok benne, hogy a magyar olvasó is felismeri e novellában a híradófilm magyarázó *hat-tuong* elemeit és a filmköltészet heroikus *hat-bacját*, valamint a mélabús *hat-namját*.